

УДК 378(04)+81
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/57-44>

Юлія ШЛІХТЕНКО,
orcid.org/0000-0002-7254-8089

аспірантка кафедри педагогіки, професійної освіти та управління освітніми закладами
Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського
(Вінниця, Україна) anna_polishchukpas@ukr.net

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ У ГАЛУЗІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ ПІД ЧАС ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті розкрито компоненти моделі реалізації педагогічних умов розвитку творчого потенціалу в майбутніх учителів іноземних мов. Формування творчого потенціалу в респондентів забезпечено шляхом мотиваційно-ціннісного, емоційно-когнітивного, комунікативно-діяльного та особистісно-рефлексивного компонентів у реалізації педагогічних умов згідно принципів системності, систематичності та послідовності.

Представлено модель впровадження педагогічних умов розвитку творчого потенціалу в майбутніх учителів іноземних мов, згідно якої професійна підготовка є основою його системного включення в педагогічну діяльність освітнього навчального закладу. В процесі впровадження педагогічних умов важливою є орієнтованість на формування творчої особистості студента в галузі вивчення іноземних мов. Успіх навчання, відображено в значних ціннісних та особистісних змінах студентів, що великою мірою залежить від готовності самих педагогів визнавати унікальність та неповторність особи, на яку спрямовано освітній вплив.

Розвиток освіченої творчої особистості майбутнього учителя іноземних мов є першочерговим завданням професійної підготовки в навчанні здобувачів освіти. Відповідно, що творчий потенціал майбутніх учителів іноземних мов має бути системою природно обумовлених та відновлюваних ресурсів особистості, реалізація котрих в процесі фахової підготовки залежить від значущих особистісних і професійних мотивацій. Саме усвідомлення значимості творчого потенціалу щодо належного професійного та особистісного успіху майбутніми фахівцями є однією з визначальних умов їх позитивного вдосконалення. Надзвичайно важливим є залучення студентів до розвитку творчого потенціалу в години аудиторної роботи, яка першочергово пов'язана з використанням інтерактивних методів у взаємодії між учасниками освітнього процесу та здобувачами освіти, відповідно й між самими студентами.

Ключові слова: творчий потенціал, розвиток, професійна підготовка, майбутні учителі іноземних мов, креативні здібності.

Yulia SHLICHTENKO,
orcid.org/0000-0002-7254-8089

Graduate Student at the Department of Pedagogy,
Professional Education and Management of Educational Institutions
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University
(Vinnytsia, Ukraine) anna_polishchukpas@ukr.net

THE FORMATION OF THE CREATIVE PERSONALITY OF A STUDENT OF HIGHER EDUCATION IN THE FIELD OF FOREIGN LANGUAGE STUDIES DURING PROFESSIONAL TRAINING

The article reveals the components of the model of implementation of pedagogical conditions for the development of creative potential in future teachers of foreign languages. The formation of the creative potential of the respondents is ensured through the motivational-value, emotional-cognitive, communicative-active and personal-reflective components in the implementation of pedagogical conditions according to the principles of systematicity, systematicity and consistency.

A model of the implementation of pedagogical conditions for the development of creative potential in future teachers of foreign languages is presented, according to which professional training is the basis of its systematic inclusion in the pedagogical activity of an educational institution. In the process of implementing pedagogical conditions, it is important to focus on the formation of the student's creative personality in the field of foreign language learning. The success of learning is reflected in significant value and personal changes of students, which largely depends on the willingness of teachers themselves to recognize the uniqueness and inimitability of the person on whom educational influence is directed.

The development of an educated creative personality of the future teacher of foreign languages is the primary task of professional training in the education of education seekers. Accordingly, the creative potential of future teachers of foreign languages should be a system of naturally determined and renewable personal resources, the realization of which in the process of professional training depends on significant personal and professional motivations. The awareness of

the importance of creative potential in relation to proper professional and personal success by future specialists is one of the determining conditions for their lifelong improvement. It is extremely important to involve students in the development of their creative potential during classroom hours, which is primarily related to the use of interactive methods in the interaction between participants in the educational process and students of education, respectively, and between the students themselves.

Key words: *creative potential, development, professional training, future teachers of foreign languages, creative abilities.*

Постановка проблеми. Формування творчого потенціалу майбутніх учителів іноземної мови потребує цілеспрямованого та системного підходу, що буде враховувати особливості соціальної взаємодії та змісту освітнього процесу. Усвідомлення важливості послідовності та наукової обґрунтованості процесу формування творчого потенціалу обумовив формулювання педагогічних умов та створення педагогічної моделі, що описані нижче.

Термін «умова» тлумачиться як «необхідна обставина, яка уможливорює здійснення створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь», «обставини, особливості реальної дійсності, за яких відбувається або здійснюється що-небудь». Науковець О. Кравчук висвітлила педагогічні умови як систему, що допомагає досягненню чітко визначеній меті цієї педагогічної системи. Ця педагогічна система відображає методи й форми; реальні ситуації та матеріальну базу (Кравчук, 2015).

Значимо, що для визначення педагогічних умов потрібно: чітко поставити мету, висвітлити методологічні підходи, обрати сфери педагогічного впливу на особистість та форми й методи навчальної дії, спрогнозувати очікуваний результат від їх упровадження.

Аналіз досліджень. Розвиток творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов виступає, на думку дослідниці О. Коберник, як поетапна реалізація освітніх стратегій орієнтації, збагачення, залучення, які сприяють розкриттю і розвитку творчих якостей. Для цього вона пропонує сукупність педагогічних умов стратегічного характеру, а саме: «забезпечення професіоналізації занять з практики усного і «писемного мовлення студентів на початковому етапі навчання, що забезпечує формування творчого потенціалу спеціалістів-філологів; залучення студентів до систематичної науково-дослідної роботи; активізація імітаційно-педагогічної діяльності студентів на заняттях із практики мовлення» (Коберник, 2015).

Сучасний педагог А. Мостова розробила педагогічні умови формування творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов. На її думку, ефективному становленню творчого потенціалу здобувачів вищої освіти сприяють такі педагогічні умови: «забезпечення професіоналізації

занять з практики усного і писемного мовлення студентів на початковому етапі навчання, що здійснює формування творчого потенціалу спеціалістів-філологів; залучення студентів до систематичної науково-дослідної роботи; активізація імітаційно-педагогічної діяльності студентів на заняттях із практики мовлення» (Мостова, 2011).

Актуальність теми дослідження загострюється потребою розв'язання суперечностей, які виникають під час професійної підготовки, а саме: між переважанням традиційних форм і методів під час професійної підготовки здобувачів вищої освіти у галузі навчання іноземних мов і потребою налаштування освіти на розвиток творчого потенціалу цих здобувачів, що включає використання інтерактивних засобів навчання, зокрема цифрових технологій (Tsekhmister, Vizniuk, Humeniuk, Yefremova, Dolynnyi, 2022).

Метою статті є обґрунтування компонентів забезпечення моделі реалізації педагогічних умов розвитку творчого потенціалу в майбутніх учителів іноземних мов. Розвиток творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов буде відбуватися з більшою ефективністю під час їхньої професійної підготовки, якщо реалізувати такі взаємопов'язані педагогічні умови (Коберник, 2015):

– залучення майбутніх учителів іноземних мов до розроблення дидактичних матеріалів, що ґрунтуються на принципах інтерактивності навчання, диференціації та індивідуалізації, що передбачає осмислення студентами методичних засад самостійної діяльності, застосування творчих, комунікативних, когнітивних, рефлексивних умінь і зумовлює прояв їх креативності;

– упровадження імерсивних технологій як інтерактивних засобів фахової підготовки майбутніх учителів іноземних мов, спрямованих на розвиток та реалізацію творчого потенціалу у студентів;

– формування у майбутніх учителів іноземних мов ціннісного ставлення до розвитку та реалізації творчого потенціалу під час аудиторної роботи за допомогою почуття успіху в процесі моделювання професійно-орієнтованих завдань, які вимагають від студентів прояву креативних здібностей.

Представлені педагогічні умови доцільно впроваджувати послідовно починаючи з першого курсу. Креативність майбутнього учителя іноземних мов повинна бути завжди присутньою в професійній підготовці як основа його повного включення в педагогічну діяльність. Оскільки розвиток освіченої творчої особистості майбутнього учителя іноземних мов є першочерговим завданням професійної підготовки, то творчий підхід до навчання виходить на перший план. Методами дослідження є: методи системного аналізу предмета та об'єкта дослідження, теоретичний аналіз наукової літератури, модель реалізації педагогічних умов розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов, узагальнення, порівняльний аналіз успішних освітніх практик і прогресивного педагогічного досвіду, систематизація.

Виклад основного матеріалу. Модель навчання майбутніх учителів іноземних мов повинна охоплювати, з одного боку, підготовку до безпосередньої практичної діяльності навчання учнів іноземним мовам, що пов'язано з розвитком таких здібностей як комунікативні, когнітивні, аналітичні та ін.

А. Мостова відзначає: «Модель замінює об'єкт, що досліджується, тим самим вона є посередником між об'єктом та дослідником. Така заміна можлива, якщо між моделлю та реальністю, яку вона представляє, існує певна відповідність, тобто модель, тою чи іншою мірою, є аналогом досліджуваного об'єкта. Дослідження моделі, яка є аналогічною досліджуваному об'єкту реальності дозволяє отримати нові знання про цей об'єкт» (Мостова, 2011).

За допомогою моделювання ми маємо можливість в педагогічному процесі надавати студентам знання про реальний об'єкт вивчення. Такими об'єктами можуть бути педагогічне спілкування, поведінка в педагогічному середовищі, педагогічна діяльність, а також особистість суб'єкта освіти. Створення педагогічних моделей проблемних ситуацій занурює майбутніх фахівців у сфері вивчення іноземних мов у реальну діяльність викладача, і дозволяє виявити уміння та навички розв'язання педагогічних проблем та проявити розвинутий творчий потенціал.

Представимо модель реалізації педагогічних умов розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов (рис. 1). Дана модель відтворює процес розвитку творчого потенціалу під час процесу професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов.

Значимо, що творчий потенціал майбутніх учителів іноземних мов є системою природно обу-

мовлених та відновлюваних ресурсів особистості, реалізація яких у процесі фахової підготовки призводить до значущих професійних та особистісних досягнень. Саме усвідомлення значення творчого потенціалу для здобуття професійного та особистісного успіху майбутніми учителями іноземних мов є однією з визначальних умов його розвитку.

Надзвичайно важливо залучати студентів до розвитку творчого потенціалу саме під час аудиторної роботи, що пов'язана перш за все з використанням інтерактивних методів взаємодії між викладачем і студентами та між самими студентами. Формування творчого потенціалу в контексті реалізації педагогічних умов обумовлено *принципами*: системності, систематичності та послідовності, а також забезпеченням мотиваційно-ціннісного, емоційно-когнітивного, комунікативно-діяльнісного та особистісно-рефлексивного компонентів.

Мотиваційно-ціннісний компонент є визначальним для спонукання майбутніх учителів іноземних мов до розвитку творчого потенціалу. Доки здобувач вищої освіти в галузі навчання іноземних мов не усвідомить перспективи розвитку власного творчого потенціалу для майбутньої педагогічної діяльності, розвиток його творчого потенціалу буде малоефективним. Мотиваційно-ціннісний компонент грає роль інтеграційного елементу, який спрямовує всі інші компоненти творчого потенціалу студентів працювати на досягнення успіху. Включаючи розвиток творчого потенціалу до аудиторної роботи, ми перетворюємо розвиток творчого потенціалу на обов'язковий елемент освітньої програми.

Емоційно-когнітивний компонент впровадження педагогічних умов відноситься до емоційного аспекту творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов, який дуже часто є глибоко вкоріненим елементом поведінки і найбільше опирається змінам у контексті формування стійких ціннісних орієнтацій у взаємодії з здобувачами освіти. При наявності когнітивних зв'язків й емоційної лабільності у відношенні до об'єкта, зазвичай стоять на шляху зміни ставлення.

Комунікативно-діяльнісний компонент передбачає дотримання принципу цілісності щодо вивчення іноземних мов, що, передовсім, забезпечує мовленнєвий розвиток здобувачів освіти та сприяє підготовці фахівців, котрі вільно володіють мовою. Ця спрямованість на практиці у вивченні мови уможлиблює формування не тільки лінгвістичної грамотності фахівця, а й педагога з високою мовленнєвою культурою. Отож, засвоєний мовний матеріал сприятиме розвитку саме

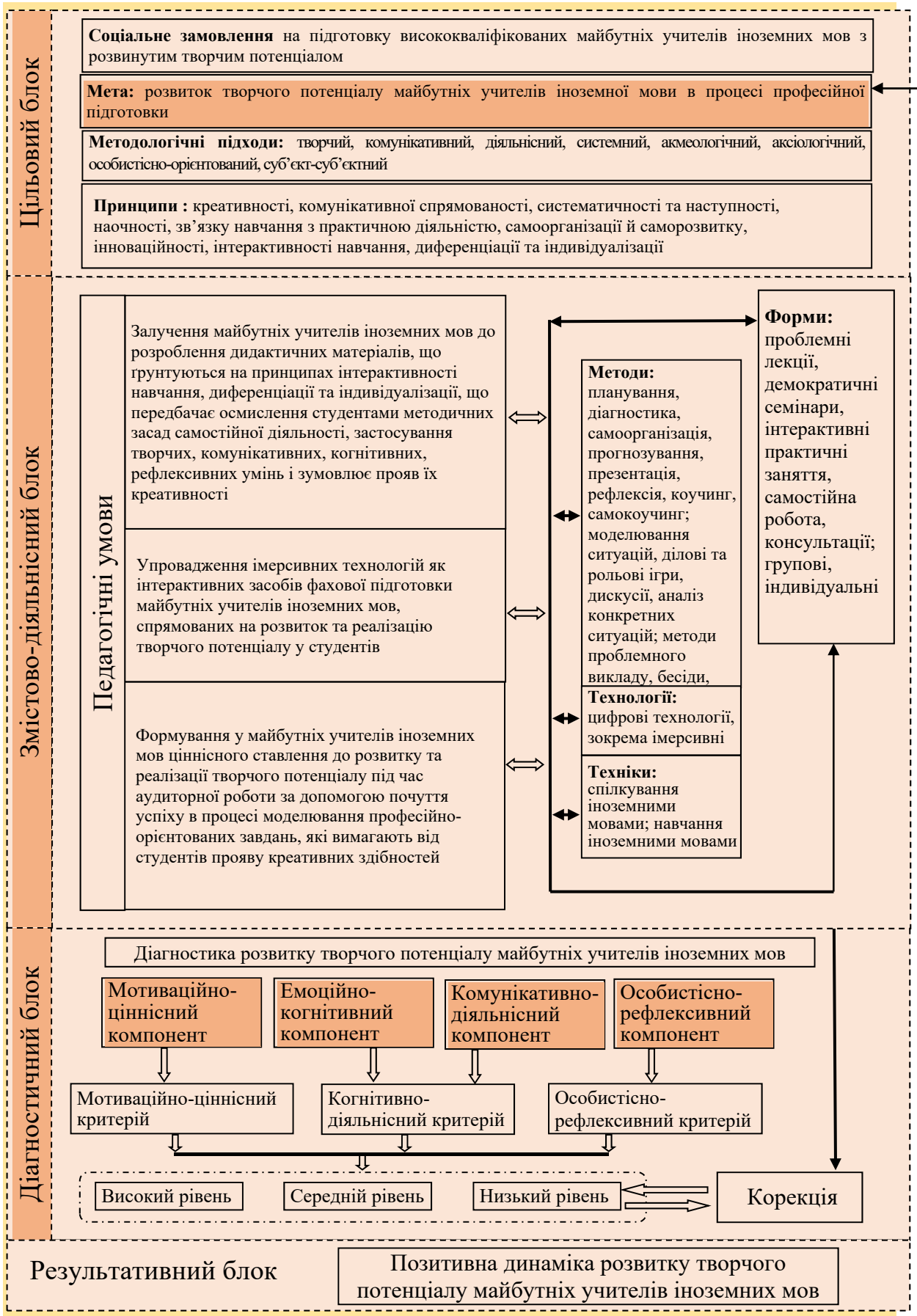

Рис. 1. Модель реалізації педагогічних умов розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов

розумових здібностей учнів, що забезпечить у них формування відповідних умінь і навичок в мовленні й успішно розвиватиме спілкування у різних життєвих і професійних ситуаціях.

Особистісно-рефлексивний компонент пропонує в забезпеченні творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов, розвинути здатність до рефлексії у власній педагогічній організації та діяльності інших. Згідно даного критерію показники рефлексивної та особистісної підструктур обумовлені розвитком соціально-психологічних якостей особистості: індивідуально-психологічних властивостей фахівця, які визначають рівень творчого потенціалу майбутніх фахівців, контент внутрішніх потреб в педагогічній діяльності та здатностей до власного вдосконалення і креативності.

В процесі впровадження педагогічних умов варто керуватися ідеєю орієнтованості на формування творчої особистості здобувача вищої освіти у галузі вивчення іноземних мов під час фахової підготовки. Успіх навчання, відбитий у значних ціннісних та особистісних змінах здобувача освіти, великою мірою залежить від готовності педагога визнати унікальність та неповторність особи, на яку спрямовано освітній вплив.

Принцип *системності* в реалізації педагогічних умов передбачає, що педагогічні умови й всі заходи, які вони містять у собі, розглядаються як єдина система, всі елементи якої пов'язані один з одним та дозволяють досягти результату лише в ході системного застосування. Використання лише окремих заходів чи груп заходів в контексті конкретної педагогічної умови не буде мати якогось вираженого ефекту і не призведе до бажаного результату. Тому важливо пам'ятати, що лише використання всіх заходів та всіх описаних стадій може привести до повної реалізації педагогічних умов розвитку творчого потенціалу здобувачів освіти у галузі навчання іноземної мови у процесі їх фахової підготовки. Принцип *системності* також передбачає, що реалізація педагогічних умов не може відбуватися у відриві від загального змісту професійної підготовки здобувачів освіти у галузі вивчення іноземної мови. Принцип *послідовності* передбачає впровадження педагогічних умов в контексті забезпечення послідовних дій щодо їх впровадження у навчальний процес освітнього закладу.

Впровадження педагогічних умов в процес професійної підготовки необхідно розпочати з реалізації *третьої педагогічної умови*, а саме, формування у майбутніх учителів іноземних мов ціннісного ставлення до розвитку та реалізації

творчого потенціалу під час аудиторної роботи. Ціннісне ставлення передбачає глибоке розуміння того, що таке творчий потенціал і яке значення він має в майбутній професійній діяльності. Саме таке усвідомлення створює підґрунтя для формування мотивації до участі в заходах з розвитку творчого потенціалу. При цьому варто зауважити, що заходи третьої педагогічної умови не повинні реалізуватися лише на початку експерименту. Вони є початковими, але мають також систематично проводитися впродовж всього періоду проведення формувального етапу експерименту для того, щоб ціннісне ставлення до розвитку творчого потенціалу поглиблювалося і стало частиною уявлень здобувача про якісний професійний розвиток.

На наступному етапі необхідно почати реалізацію *другої педагогічної умови*, а саме – упровадження імерсивних технологій, спрямованих на розвиток та реалізацію творчого потенціалу у студентів. Імерсивні технології є потужним інструментом підсилення інтересу та мотивації здобувачів до професійного розвитку. Використання імерсивних технологій дозволить підкріпити ціннісне ставлення до розвитку творчого потенціалу, а також створить найбільш сприятливі умови для вільного його розвитку.

В останню чергу проводяться заходи *першої педагогічної умови*, а саме – залучення майбутніх учителів іноземної мови до розроблення дидактичних матеріалів для прояву їх креативності. Реалізація цієї педагогічної умови вимагає вже сформованого інтересу та зацікавленості у розвитку творчого потенціалу, а також наявності певних знань та досвіду. Самостійна розробка дидактичних інструментів є дуже важливим кроком в професійному розвитку здобувачів освіти у галузі навчання іноземної мови, тому важливо, щоб їй передувала спеціальна підготовка у вигляді заходів другої та третьої педагогічної умови.

Таким чином, можемо резюмувати, що реалізація педагогічних умов з розвитку творчого потенціалу здобувачів освіти у галузі навчання іноземної мови у процесі їх фахової підготовки вимагає дотримання принципів системності, систематичності та послідовності та має проводитися в партнерських відносинах між викладачем та здобувачем. Отож обґрунтовані та розроблені педагогічні умови обумовлюють зміст, методи та форми професійної підготовки і повинні застосовуватись починаючи з першого курсу протягом всього освітнього процесу у педагогічних закладах вищої освіти.

Висновки. Важливе значення в опануванні навичок розвитку творчого потенціалу майбут-

німи учителями іноземних мов щодо необхідності реалізації творчого потенціалу під час побудови проблемних ситуацій, займає впровадження інтеракції в процесі їх вирішення. Під час формування ціннісного ставлення до розвитку та реалізації творчого потенціалу під час аудиторної роботи за допомогою почуття успіху в процесі моделювання професійно-орієнтованих завдань підкреслимо наступні напрями: усвідомлення майбутніми учителями іноземних мов значення творчого потенціалу для гармонійної педагогічної взаємодії у фаховій підготовці; сформованість ціннісних орієнтацій щодо розвитку творчої особистості учня на заняттях з іноземних мов; розу-

міння майбутніми учителями іноземних мов прямого зв'язку між розвитком творчого потенціалу та досягненням успіху в професії; мотивація студентів до розвитку творчого потенціалу та успіху у викладацькій діяльності; знання про перешкоди на шляху до успіху у діяльності учителя-новатора з розвиненим творчим потенціалом.

Перспективи подальших наукових досліджень за проблемою розвитку творчого потенціалу в майбутніх фахівців вбачаємо в необхідності опису основних рекомендацій щодо реалізації педагогічних умов його розвитку в здобувачів освіти у галузі навчання іноземної мови в процесі їх фахової підготовки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Tsekhmister Ya., Vizniuk I., Humeniuk V., Yefremova O., Dolynnyi S. Modern Changes in the Model of Professional and Pedagogical Training of Medicines in the Context of European Integration Processes. *International Journal of Health Sciences*. 2022. Vol. 6. № 2. P. 972-986.
2. Коберник О. М. Теоретико-методичні засади моделювання виховної системи школи. *Педагогічний альманах*. 2015. № 25. 16-23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pedalm_2015_25_4 (дата звернення: 28.05.2022).
3. Кравчук О. М. Моделювання професійної діяльності майбутнього вчителя математики у навчальному процесі. *Моделювання в навчальному процесі: матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конференції (23–27 лют. 2015 р.)* / уклад. Н. А. Головіна. Луцьк : Вежа-Друк, 2015. С. 24-27.
4. Мостова А. О. Формування творчого потенціалу майбутніх учителів англійської мови. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2011. № 17 (70). С. 332-335.

REFERENCES

1. Tsekhmister Ya., Vizniuk I., Humeniuk V., Yefremova O., Dolynnyi S. Modern Changes in the Model of Professional and Pedagogical Training of Medicines in the Context of European Integration Processes. *International Journal of Health Sciences*, 2022, Vol. 6, Nr 2, pp. 972-986 [in Ukrainian].
2. Kobernyk O. M. Teoretyko-metodychni zasady modeliuвання vykhovnoi systemy shkoly. *Pedahohichnyi almanakh* [Theoretical and methodological principles of modeling the educational system of the school]. 2015, Nr 25, pp. 16-23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pedalm_2015_25_4 [in Ukrainian].
3. Kravchuk O. M. Modeliuвання profesiinoi diialnosti maibutnoho vchytelia matematyky u navchalnomu protsesi [Modeling the professional activity of the future teacher of mathematics in the educational process]. *Modeliuвання v navchalnomu protsesi : materialy Vseukr. nauk.-prakt. internet-konferentsii (23–27 liut. 2015 r.)* / uklad. N. A. Holovina. Lutsk : Vezha-Druk., 2015, pp. 24-27 [in Ukrainian].
4. Mostova A. O. Formuvannya tvorchoho potentsialu maibutnikh uchyteliv anhliiskoi movy [Formation of creative potential of future English language teachers]. *Pedahohika formuvannya tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh*, 2011, Nr 17 (70), pp. 332-335 [in Ukrainian].